

Impressies uit Polder Het Grootslag

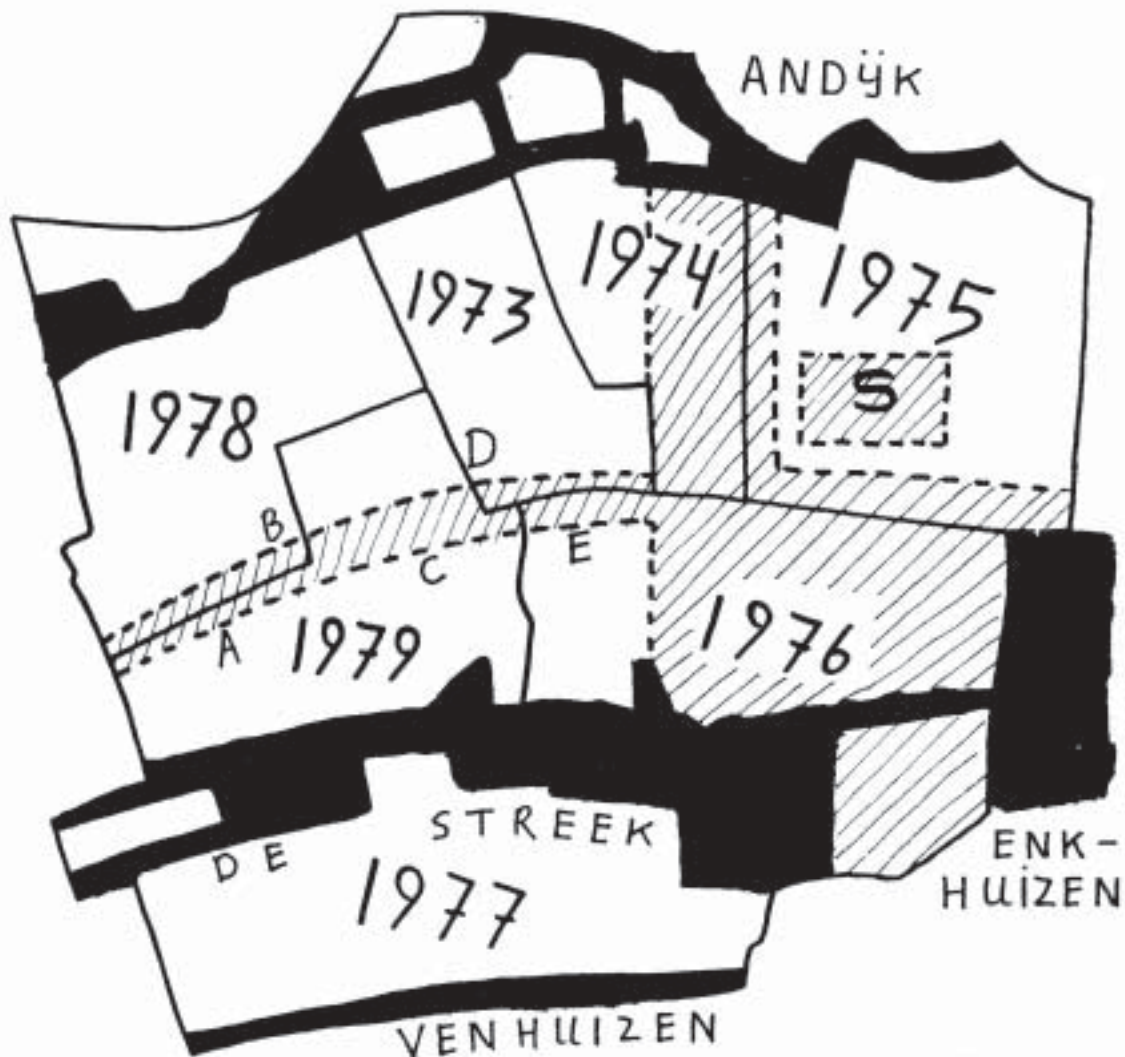
F. Versluijs

Op grond van de korte tijd die ik heb doorgebracht in polder Het Grootslag, lag het aanvankelijk niet in de bedoeling om nu al iets over dit deel van West Friesland te publiceren. Echter, de ontdekking van twee nieuwe broedvogelsoorten en de enorme veranderingen die hier ten gevolge van ruilverkavelingen zullen optreden, leken mij voldoende aanleiding om bij het naderend einde toch nog wat meer bekendheid aan dit gebied te geven. Het spreekt vanzelf, dat uit materiaal dat in slechts 1 tot 3 jaar is verzameld geen verregaande conclusies kunnen worden getrokken. Ondanks deze handicap geeft dit artikel hopelijk toch een redelijk beeld van de huidige stand van zaken.

Terreinbeschrijving

Polder Het Grootslag lijkt van de weg af gezien voor een natuurliefhebber weinig aantrekkelijk. Deze indruk wordt op veel plaatsen nog versterkt door de eigenaardige bolle vorm van de percelen land, waardoor de kleine slootjes die er overal kris-kras doorheen lopen aan het oog worden onttrokken. (Deze bolle vorm is ten dele ontstaan door het ongelijkmatig inklinken van de bodem, ten dele door het verspreiden van modder uit de sloten over het land). Het enige dat men hierdoor te zien krijgt zijn schijnbaar grote stukken land die doorsneden worden door grote vaarten. De oeverbegroeiing langs deze wateren is door bespuiting of het uithalen van de oeverplanten meestal verdwenen. Accentuerende verticale landschapselementen ontbreken bijna geheel. Vanaf het water biedt de polder een geheel andere aanblik. De armetierige vegetatie van het bredere water staat in een schril contrast tot de rijke plantenwereld in de kleine sloten. Het vogelleven concentreert zich vaak op onbewerkte stukken land en langs deze kleinere sloten. Sommige percelen bouwland worden zo intensief bewerkt, of op zo'n ongunstige tijd in cultuur gebracht, dat in de loop van het broedseizoen de vogelstand hier daalt tot nul. Met name de Patrijzen hebben hiervan nogal te lijden. Het grondgebruik is zeer afwisselend. Overal liggen percelen bouwland en grasland door elkaar, met een accent op bouwland in het westelijk- en grasland in het oostelijk deel. Het voor de natuurliefhebber interessantste gedeelte ligt ten noorden van Hoogkarspel en Lutjebroek. Langs het water de Kadijk liggen enkele rietputten en minipoldertjes gegroepeerd (zie figuur 1 en 2). Dit is het broedgebied van onder andere Roerdomp, Waterral, Baardmees en Fuut. De laatste in opvallend grote aantallen.

Tot slot van deze algemene beschouwing nog even iets over grootte en indeling van polder Het Grootslag. Het totale oppervlak van het te verkavelen deel beslaat ruim 6000 ha. Globaal worden de noord- en zuidrand gevormd door twee woongebieden te weten: Noord: Andijk en Wervershoof; Zuid: Venhuizen en de Streek (Hoogkarspel, Lutjebroek, Grootebroek, Bovenkarspel en Westeinde). De oostrand wordt gedeeltelijk begrensd door Enkhuizen. Hiertussen liggen twee polderdelen van respectievelijk ca. 3000 en 2000 ha., die allen via het water toegankelijk zijn. Het maaiveld in het westelijk deel (3000 ha.) ligt gemiddeld 50 cm boven de waterspiegel, in het oostelijk deel bedraagt dit 75 tot 150 cm. De overgang is vrij scherp. De twee polderdelen worden gescheiden door een met bomen en struiken beplante weg van An-

dijk naar Grootebroek en iedere vogelaar zal zich kunnen voorstellen dat het hier wemelt van Bosrietzangers en Spotvogels.

De ruilverkaveling

Het toegankelijk maken van deze waterige polder door het aanleggen van enkele tientallen kilometers wegen, heeft desastreuze gevolgen voor dit karakteristieke West-Friese landschap. Door demping van alle kleine sloten en egalisering van het typische bolvormige land, zullen grote, aaneengesloten percelen ontstaan, die om de kilometer doorsneden worden door een weg (zie figuur 2). Voor

Figuur 1. Verkavelingsindeling van polder Het Grootslag. De woongebieden zijn zwart; het gearceerde deel is in 1973 geïnventariseerd.

A = Klokkeweel

D = polder Oude Moer

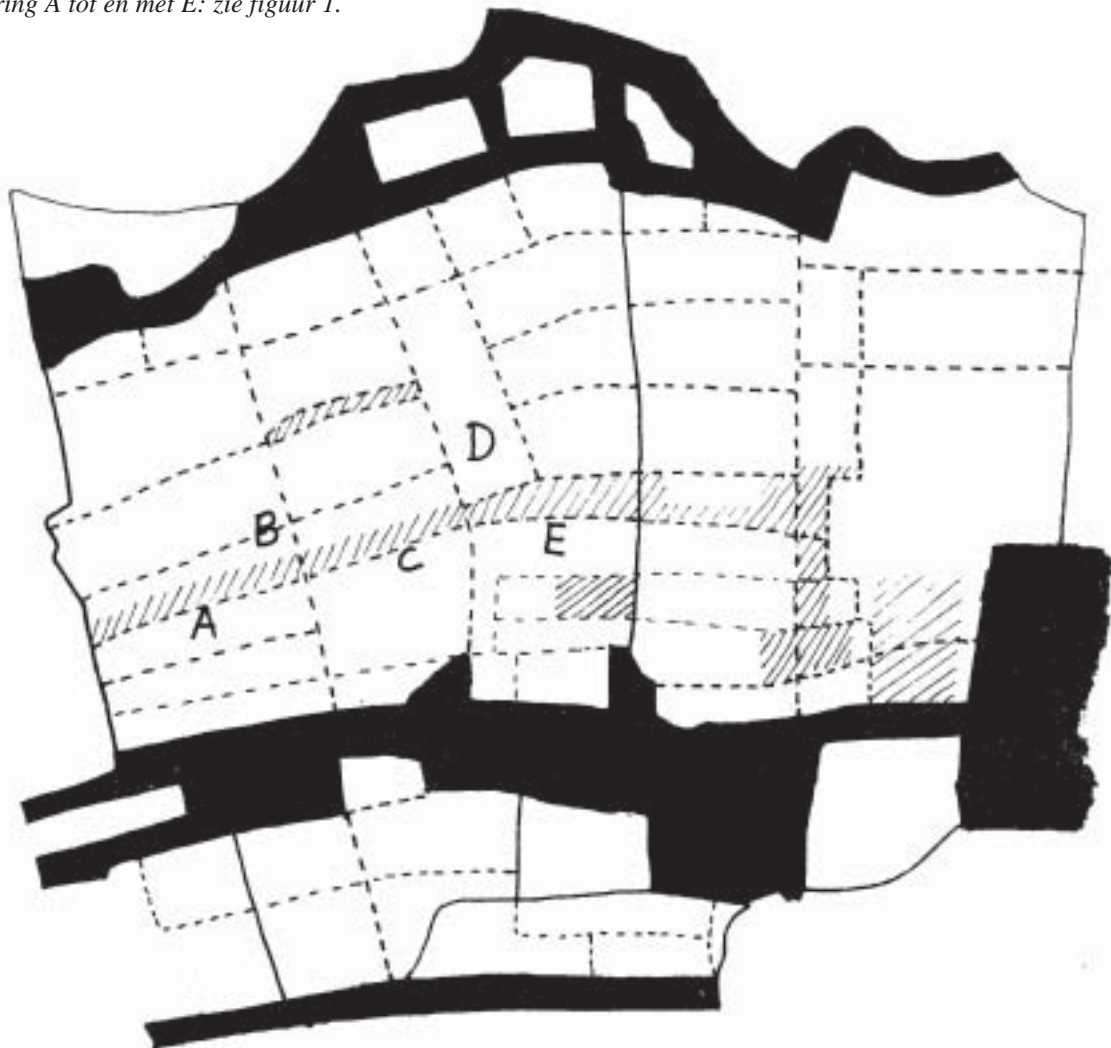
B = Ruitenweel

E = Zuidermeerweel

C = polder Lutjebroekerweel

S = steekproefgebied van 155 ha. waarin alle broedvogelparen werden geteld.

Figuur 2. Wegen- en recreatieplan van polder Het Grootslag. De woongebieden zijn zwart; het gearceerde deel heeft een recreatieve bestemming. getrokken lijn: bestaande wegen, stippellijn: nieuw aan te leggen wegen. Voor verklaring A tot en met E: zie figuur 1.

de waterhuishouding worden de brede vaarten uitgebaggerd (huidige diepte 1 tot 1,5 meter) en van een nette beschoeiing voorzien. Het waterpeil wordt 40 tot 50 cm verlaagd. Rioolwater zal echter niet meer op de polder geloosd worden. Door al deze bezigheden wordt de totale lengte van het water teruggebracht tot 1/5 à 1/7 van de huidige lengte, terwijl het wateroppervlak zal teruglopen tot 1/2 à 1/3. Met name de flora zal hiervan een grote invloed ondervinden, maar ook het broeden van enkele watervogels wordt een bedenkelijke zaak. Met de verkaveling is eind 1972 een aanvang gemaakt en het zal vermoedelijk in 1980 voltooid zijn.

Recreatie

In verband met de sterke stadsuitbreidingen in deze omgeving, is in het kader van de ruilverkaveling ruimte gelaten voor de aanleg van enkele recreatiegebieden. Onder andere is gedacht aan een smalle strook ter weerszijden van het water de Kadijk (zie figuur 2), de zogenaamde Natte Cel. Hierin worden rijwiel- en voetpaden alsmede speelweiden en bosschages aangelegd. Ten behoeve van de sportvisserij worden in de Kadijk rietkragen aangeplant, terwijl de

mogelijkheid wordt geschapen om meegebrachte pleziervaartuigen te water te laten. Het vervelende is dat voor dit plan een aantal rietputten en minipolders moet worden opgeofferd (zie figuur 1 en 2). Dit zijn: Klokkeweel (A), Ruitenweel (B), Lutjebroekerweel (C), Oude Moer (D) en Zuidermeerweel (D). De orchideeënstand is in dit gebied erg gunstig en de Gele Plomp is er net in opkomst. Momenteel is men op ongeveer 500 meter van het Zuidermeerweel al bezig met de aanleg een weg. Is dit misschien de oorzaak van het in 1973 niet meer tot broeden komen van Roerdomp en Waterral?

Opzet van de inventarisatie

Getracht zal worden nog zoveel mogelijk gegevens te verkrijgen uit de nog niet verkavelde polderdelen, zodat enige vergelijking met de toekomst mogelijk is. Mede hierdoor is de inventarisatie als volgt in te delen (zie figuur 1):

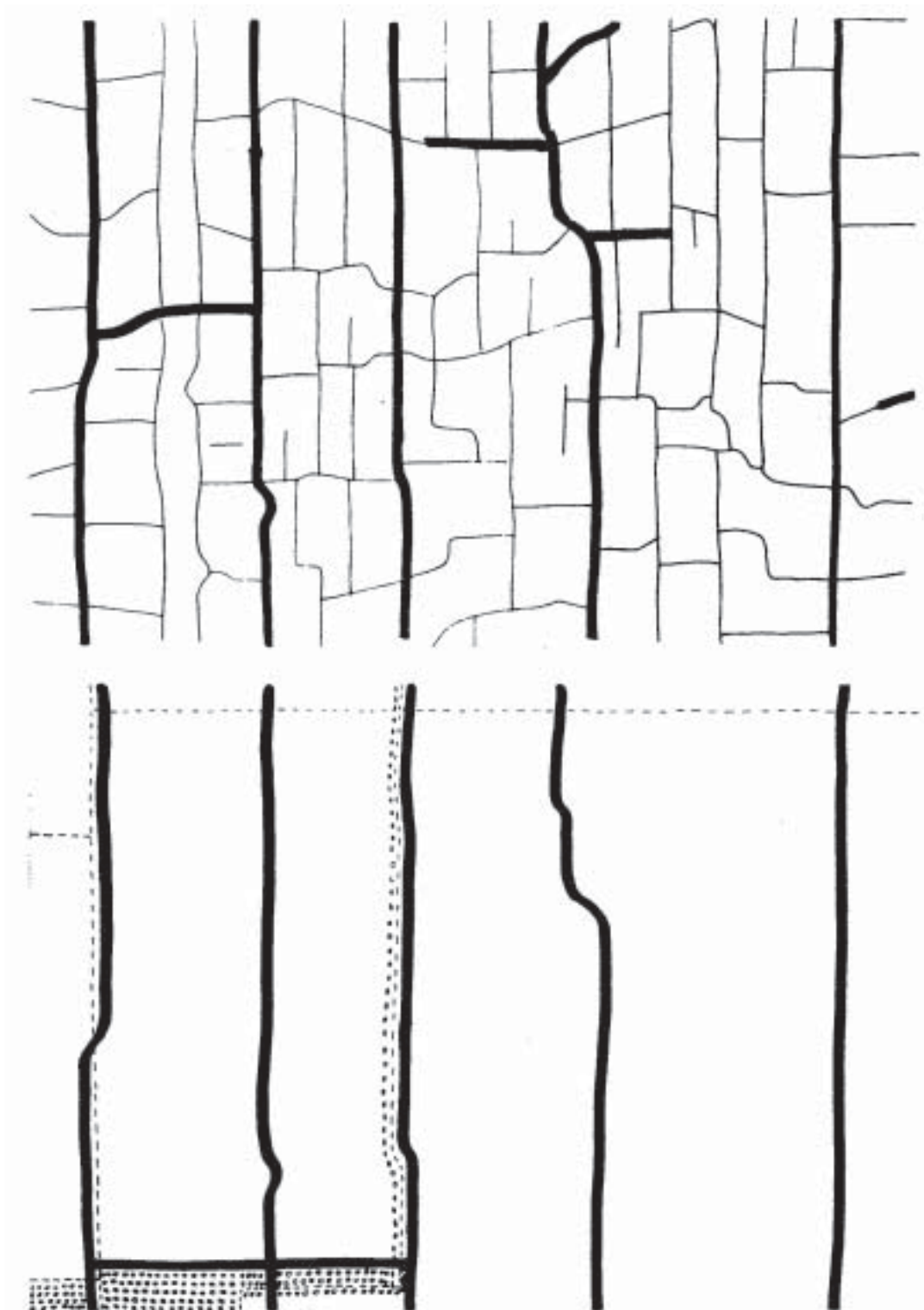
- a. Het Atlasproject. Dit beslaat voor ondergetekende toevallig geheel het in 1976 te verkavelen polderdeel.
- b. De landstrook ten oosten van de weg Andijk–Grootebroek die in 1974 verkaveld wordt. In deze twee stukken die tezamen ongeveer 940 ha. Beslaan, werden in 1973 de volgende soorten volledig geïnventariseerd: Patrijs, Scholekster, Kievit, Grutto, Tureluur, Veldleeuwerik, Graspieper en Witte Kwikstaart. Ca. 22% bestaat uit gras- en hooiland, de rest is bouwland met als voornaamste producten bolgewassen en koolsoorten. Verreweg het grootste deel van de 22% gras- en hooipercelen grenst aan Enkhuizen en Andijk.
- c. Een steekproef van 155 ha. in het in 1975 te verkavelen stuk (zie fig. 1 en 3). In dit gebied werden in 1973 van alle soorten de broedvogelparen geteld. Hooien grasland 66%, bouwland 31% en haverpercelen 3%. Het steekproefgebied is zo gekozen, dat na de verkaveling de nieuw ontstane percelen alle op een andere wijze beïnvloed zullen worden door aanplant van bomen en wegaanleg (zie fig. 3 en 4).
- d. Onregelmatige bezoeken aan het toekomstige recreatiegebied (Natte Cel), waarin de rietputten en minipolders liggen (A t/m E in fig. 2). Hier werd in 1972 en 1973 voornamelijk op de meer bijzondere soorten gelet.

Inventarisatiegegevens.

De aanwezigheid van twee nieuwe soorten kon worden vastgesteld: Kwartel en Tapuit. In het steekproefgebied hadden 3 Kwartels een territorium. Twee territoria lagen in een perceel haver, één in een stuk hooiland. Juveniele exemplaren zijn dit jaar nog niet waargenomen, maar in 1971 en 1972 waren hier in de maand augustus altijd totaal 15 tot 20 exemplaren aanwezig. De Tapuit werd in 1970 reeds in Enkhuizen gesignaleerd. In het geïnventariseerde polderdeel waren 6 paar aanwezig, waarvan bij 1 paar voergedrag werd waargenomen. Ze houden zich voornamelijk op in de buurt van oude afval- en puinhopen die dienen ter versteviging van de walkanten. De Tapuiten leven zo verborgen, dat ze vrijwel alleen maar terug te vinden zijn als het territorium direct na terugkeer in het voorjaar wordt gelocaliseerd.

Door de intensieve bewerking zijn sommige delen vogelarm. Het steekproefgebied, dat voor 66% uit gras- en hooiland bestaat is naar verhouding vogelrijk. Het totaaloverzicht vindt u in tabel 1 (de getallen stellen broedparen voor).

Het ontbreken van rietvogels is deels te wijten aan het consequent verwijderen van de oeverbegroeiing, deels aan het late opkomen van het riet in de kleinere sloten ten gevolge van het koude voorjaar. De enige Rietgors had zijn zangpost in een enkele rietstengel en het nest lag

Figuur 3 (boven) en 4. Het steekproefgebied (zie figuur 1) voor en na de verkaveling. Alle kleine sloten zullen verdwijnen, de grote vaarten dienen alleen nog maar voor waterafvoer.

—— toekomstige wegen

oooooo bomenrij (windsingel)

broedvogels		spreeuw	?	spreeuw
wilde eend	5	huismus	?	rietgors
zomertaling	4	ringmus	?	tapuit
slobeend	1	kneu	1	goudplevier
patrijs	1	rietgors	1	
kwartel	3			trekvogels in broedseizoen
meerkoet	9	mogelijke broedvogels		
scholekster	32	wintertaling	1	grauwe gans
kievit	26	koekoek	1	smient
grutto	16			tafeleend
tureluur	2	foeragerend in de broedtijd		eidereend
visdief	1	blauwe reiger		goedplevier
houtduif	1	gierzwaluw		wulp
veldleeuwerik	63	houtduif		bosruiter
boerenzwaluw	1	kokmeeuw		groenpootruiter
ekster	1	visdief		zwarte ruiter
graspieper	7	torenvalk		witgatje
witte kwikstaart	4	bruine kiekendief		watersnip
gele kwikstaart	2	ransuil		kemphaan

Tabel 1.

tussen de tulpen op de grond.

Een vergelijking tussen het steekproefgebied (punt c van de inventarisatieopzet) en de rest van de polder (punt a en b van de inventarisatieopzet) is op grond van het cijfermateriaal uit één broedseizoen verkregen nog niet goed mogelijk. Enkele algemene indrukken zijn echt wel te geven. Als het aantal broedparen per oppervlakte eenheid (bijvoorbeeld 100 ha.) wordt vergeleken, dan blijkt er een goede overeenkomst te bestaan tussen Patrijs, Graspieper en Witte Kwikstaart in beide gebieden. Dit kan er op wijzen, dat deze soorten zich ongeacht het grondgebruik gelijkmatig over het land verspreiden. De Grutto en de Tureluur verblijven allen in de gras- en hooipercelen. Als zij ter vergelijking worden omgerekend op aantal broedparen per oppervlakte eenheid grasland, dan blijkt er in de uitkomst toch een groot verschil te bestaan. Kennelijk willen deze soorten alleen maar broeden in uitgestrekte grasgebieden en maken zij niet of nauwelijks gebruik van stukjes grasland die geheel door bouwland omgeven zijn. Aan de voorwaarde dat veel grasland bijeen moet liggen, is in het steekproefgebied volledig voldaan, maar voor het overige polderdeel gaat dit op voor slechts twee gebieden, namelijk de omgeving van Andijk en van Enkhuizen (zie onder opzet van de inventarisatie punt a en b). Als alleen deze grote grasgebieden onderling worden vergeleken, blijkt de overeenkomst tussen Grutto en Tureluur goed te zijn. In mindere mate wijst de verdeling van de Veldleeuwerik in dezelfde richting.

Vanwege de snel teruglopende Torenvalkstand werden 8 nestkasten geplaatst. Dit leverde 5 broedpogingen, 12 eieren en slechts 2 jongen op. Alles bijeengenomen geen onverdeeld succes. Alleen een Ransuil vond zo'n kist op een 7 meter hoge paal wel leuk en bracht er 3 jongen in groot.

Wat het toekomstige recreatiegebied betreft (zie fig. 2 en punt d van de inventarisatieopzet) wil ik volstaan met een opsomming van de vogelsoorten die hier vrijwel zeker zullen verdwijnen: Roerdomp, Baardmees, Waterral, Slobeend, Kuifeend, Zomertaling, Visdief, Watersnip.

Slotwoord

Het ontstaan van grote aaneengesloten stukken land, de aanleg van recreatiegebieden en de veranderingen in de waterhuishouding van polder Het Grootslag, zal van zeer grote invloed zijn op flora en (avi)fauna. Door het verdwijnen van de kleine sloten zal de flora sterk verarmen. Het nieuw ontstane landschap zal zeker andere vogelsoorten aantrekken, doch deze toename zal zich mijns inziens voornamelijk manifesteren in het uitbreiden van het aantal broedparen van soorten die hier toch al in de buurt broeden. Een dergelijke toename is eigenlijk nauwelijks een compensatie te noemen voor het verdwijnen van een aantal soorten die in deze regio toch al weinig voorkomen. Ondanks deze enigszins pessimistische geluiden, zal de totale verkavelingsperiode toch wel een aantal interessante problemen opleveren. In verband hiermee verwijs ik gaarne nog een keer naar de bestuursmededeling “Coördinatie van West-Friese Vogelaars” in Pieper no. 6/7 van 1973.